

Simona Kustec Lipicer

OD STRANKOKRACIJE DO NOVEGA RAZVOJNEGA MODELA DRŽAVE: OCENA SLOVENSKE PARLAMENTARNE DEMOKRACIJE OB NJENI PETINDVAJSETLETNICI

Izvleček

Avtorica v prispevku kronološko opisuje in ocenjuje politične razmere parlamentarne demokracije od prvih parlamentarnih volitev po osamosvojitvi države leta 1992 dalje. Osrednji predmet analize predstavljata parlamentarno in vladno vedenje političnih strank. S pomočjo analize statističnih podatkov ter drugih sekundarnih virov, predvsem strokovnih in medijskih zapisov, avtorica prikazuje vzorce dosedanjih političnih praks in jih popisuje z vidika sprememb, ki jih vnašajo v delovanje parlamentarne demokracije. Zaključuje, da je slovenska parlamentarna demokracija od začetnega prvega desetletja, ko je njena podoba bila precej predvidljiva in usmerjena k razvoju, v obdobju zadnjih treh volilnih ciklusov postala vse bolj spreminjajoča se in ujeta

v notranjih strankarskih interesih in konfliktih, ki jih vnaša na raven delovanja celotne države. Avtorica izhodi iz začaranega kroga – po vzoru začetnega obdobja parlamentarne demokracije – vidi v osredotočenosti strank na zunanje okolje in s tem posledično vzpostavitev novega razvojnega modela države ter sposobnosti upravljanja notranjih nesoglasij.

Ključne besede

Državni zbor Republike Slovenije, demokracija, volivci, vlada, spremembe, razvojni model

Mesto političnih strank v parlamentarni demokraciji

V evropskih demokracijah so politične stranke eksistencialni predpogoj za delovanje parlamentarne arene in s tem posledično tudi t. i. parlamentarne-strankarske demokracije.⁵¹ Politične stranke predstavljajo jedro moderne politike in so ključni institut, ki z vsakokratnimi volilnimi rezultati povezuje voljo ljudi z aktualno sestavo oblasti. Politične stranke delujejo kot vmesnik, kot povezovalni člen med državljani in institucijami države. Z uveljavitvijo splošne in svobodne volilne pravice so se dokončno uveljavile in postale ne le nepogrešljive za obstoj demokratične družbe, ampak tudi temeljni dejavnik njenega spreminjanja.⁵²

Teoretiki demokracije vlogi in pomenu političnih strank pri spreminjajočih se vzorcih demokratičnih praks do sedaj sicer niso namenjali osrednje pozornosti. To je mogoče prepoznavati skozi študije spreminjajoče se narave in odnosa ljudi do države ter demokracije, ki se v razvitih zahodnih demokracijah že desetletja, pri nas pa izrazito v zadnjem obdobju, kažejo v padanju volilne udeležbe in zaupanja v politične institucije, a se vloga političnih strank pri tem le redko neposredno izpostavlja.⁵³

Politične stranke z vidika širšega systemskega dojetja demokracije delujejo in so pojavne na dveh ravneh: 1. ravni zunanjega okolja delovanja, kar vključuje njihov odnos do širših ideoloških, razvojnih in tudi vsakodnevnih problemskih

51 Ware, *Citizens, Parties and the state*.

52 Katz, *Party in Democratic Theory*, str. 44.

53 Gallagher et al., *Representative Government in Western Europe*, str. 259–260. Dalton et al., *Political parties and democratic linkage*.

vsebin; 2. ravni notranje strankarske dinamike, kar se kaže skozi način njihovega internega dojetanja političnih procesov in prostora ter s tem posledično tudi ustreznih materialnih, kadrovskih, intelektualnih in operativnih resursov, ki jih namenjajo zanje.⁵⁴

Za razumevanje preteklega in tudi nadaljnega razvoja demokracije mora zato eno od osrednjih vprašanj biti povezano z naravo in obsegom sprememb, ki ga s svojim delovanjem in odnosom do t. i. zunanjega in notranjega okolja na ravni (1) volivci, (2) parlament in (3) vlada vnašajo politične stranke, še posebej parlamentarne.⁵⁵

Glede na omenjene poudarke bo zato osrednji namen v nadaljevanju tega prispevka opisati prerez dosedanjega petindvajsetletnega strankarskega delovanja v posameznem volilnem obdobju skozi pojavnost strank v parlamentu in vladi ter lastnosti zunanjega in notranjega problemskega okolja, v katerem delujejo.

Slovenska izkušnja kot primer: širši politični kontekst parlamentarne demokracije od osamosvojitve leta 1991 do danes

Od osamosvojitve države leta 1991 do danes je bilo izvedenih sedem volitev v Državni zbor Republike Slovenije (prve leta 1992), ta pa je izvolil deset vlad.⁵⁶

Osnovni volilni kazalniki⁵⁷ kažejo, da je na posameznih dosedanjih volitvah v povprečju nastopilo 20 strank. Najmanj (17) strank je na volitvah sicer nastopilo leta 2008 ter 2014, največ (26) pa na prvih volitvah leta 1992. Kljub navedenemu med dvema zaporednima volitvama večjih odmikov v številu tekmujočih strank ne beležimo. Stabilno je tudi število novoizvoljenih oziroma ponovno izvoljenih strank ter neizvoljenih. V obeh primerih sta na vsakih volitvah v povprečju na novo izvoljeni dve stranki, prav toliko pa jih za ponovno izvolitev ni uspešnih. S tem je povezan tudi podatek o volilni nestanovitnosti oziroma spremembah volilne podpore glede

54 Mair in van Biezen, *Party membership in twenty European democracies*. Mair, *Party System Change*, str. 69–72. Krouwel, *Party models*. Blomgren in Rozenberg (ur.), *Parliamentary Roles in Modern Legislatures*.

55 Gl. op. 53 in Pedersen, *Changing Patterns of Electoral Volatility in European Party Systems*.

56 Omeniti velja še volitve leta 1990 kot predhodnice prvih poosamosvojitvenih volitev v Državni zbor leta 1990. Na volitvah leta 1990 se je volilo po 80 članov v vsakega od treh skupščinskih domov, in sicer v Družbenopolitični zbor, Zbor združenega dela in Zbor občin. Na podlagi rezultata volitev v Družbenopolitični zbor je bila sestavljena vlada, ki jo je v obdobju 1990–1992 najprej vodila koalicija Demos, nato pa tik pred prvimi državnozborskimi volitvami (maja 1992 do konca januarja 1993) zaradi nesoglasij koalicije Demos še leva liberalna stranka LDS.

57 Zbrani statistični podatki in analiza podrobneje v Kustec Lipicer in Henjak, *Changing Dynamics of Democratic Parliamentary Arena in Slovenia*.

na pretekle volitve (*volatility*), ki pokaže, da je ta od volitev 2004 dalje neposredno povezana z volilnim uspehom novih strank. S programskega vidika se kaže, da si stranke pri poudarjanju ključnih vsebinskih področij skozi čas postajajo vse bolj sorodne in da ni mogoče zaznati povezave med obsegom in vsebinami volilnih programskih stališč ter volilnim uspehom strank oziroma je ta kvečjemu obratno sorazmerna. To z drugimi besedami pomeni, da predvsem v zadnjih dveh volilnih obdobjih stranke z najmanjšimi programi dosegajo najboljše volilne rezultate.⁵⁸

V povprečju vladno koalicijo sestavljajo štiri stranke, ki so programsko prejšorodne kot raznolike, levosredinske in manj centralizirano vodene. Znotraj enega vladnega mandata se v povprečju zgodita dve menjavi koalicijskih partnerjev, ki sta bodisi povezani z izstopom partneric bodisi zamenjavo predsednika vlade. Edina izjema od opisanega je koalicija v mandatu 2004–2008, ki je kot edina v dosedanji zgodovini v začetni sestavi dokončala celotno mandatno volilno obdobje.⁵⁹

V takšnih razmerah se od leta 1992 dalje bistveno zmanjšuje stopnja zaupanja ljudi v vlado, državni zbor in še prav posebej v politične stranke, ki je v zadnjem desetletju v primeru slednjih dveh padla pod pet odstotkov.⁶⁰ Navkljub tem podatkom je volilna udeležba v povprečju nekaj višja kot 70-odstotna, najvišja na prvih volitvah, po letu 2004 pa je padla pod omenjeno povprečje in na zadnjih volitvah leta 2014 ravno dobro preseгла 50 odstotkov. Volilna udeležba je z vidika temeljnih kriterijev demokratičnosti še sprejemljiva, vendar pa podatki iz zadnjih obdobj opozarjajo tudi na viden upad legitimnosti volilne participacije.

Mandat 1992–1996

Prve volitve v Državni zbor RS, ki so potekale leta 1992, je zaznamovalo zgodnje obdobje demokracije. Politične stranke so se skupaj s parlamentom in vlado kot temeljnima stebroma demokracije začele izgrajevati na podlagi ustavnih norm, notranjih vizij delovanja ter temeljne politične vizije tedanjega razvojnega modela izgradnje demokratične države in tržnega sistema.⁶¹ Notranji strankarski konflikti so bili sicer opazni in so rezultirali v dokončnem (ra)združevanju političnih strank, kar je bilo sicer večinsko povezano z dokončnim zaključkom internih demokratičnih procesov novih družbenih gibanj.⁶²

58 Prav tam, op. 7.

59 Zajc et al., *Od volilnih programov do koalicijskih pogodb*.

60 Toš (ur.), *Vrednote v prehodu VIII*.

61 Lorenčič, *Prelom s starim in začetek novega*. Gašparič, *Slovenski parlament*. Prunk in Deželan (ur.), *Dvajset let slovenske države*.

62 Fink - Hafner, *Nova družbena gibanja*.

Kot edina, a velika tema mandata, ki svojega dokončnega epiloga ni doživela vse do današnjih dni, se je marca 1994 razkrila t. i. afera Depala vas. Ta afera je imela neposreden učinek na notranjo nestabilnost vladne koalicije, ki jo je sestavljala stranka LDS z levega političnega pola, saj je bil zaradi nje odstavljen tedanji minister za obrambo, njegova, na političnem polu desno pozicionirana stranka SDSS pa je posledično izstopila iz vladne koalicije. Leta 1994 je iz vlade izstopil tudi tedanji zunanji minister iz kvote druge, prav tako na političnem polu desno pozicionirane partnerice SKD, a mu njegova stranka ni sledila in je ostala v koaliciji. V začetku leta 1996, dobrega pol leta pred rednimi volitvami, je iz koalicije izstopila še druga od štirih koalicijskih partneric, tokrat socialdemokratsko levo usmerjena stranka ZLSD.⁶³

Mandat 1996–2000

Drugi mandat Državnega zbora zaznamuje oblikovanje vladne koalicije iste stranke LDS in predsednika vlade Janeza Drnovška kot v prvem mandatu, a z dvema drugima političnima strankama, od katerih ena, nova sredinska stranka upokojencev Desus, v prejšnjem mandatu še ni bila niti formirana, druga, desnosredinska stranka SLS pa je bila v opoziciji.

Koalicija je ob nenehnih koalicijskih sporih zdržala do dobrega pol leta pred naslednjimi volitvami, ko je Državni zbor na predlog predsednika vlade prvič v zgodovini glasoval o zaupnici vlade in je ni izglasoval.⁶⁴ Namesto sklica predčasnih volitev je za obdobje pol leta vlado nato prevzel mandatar Andrej Bajuk iz takrat že združene nekdanje koalicijske desne stranke SLS in opozicijske SKD (SLS+SKD), ki se ji je v desni koaliciji pridružila še stranka SDS.

Poleg opisane notranjekoalicijske in tudi siceršnje parlamentarne strankarske turbulence sta omenjeni drugi parlamentarni mandat še vedno zaznamovala nadaljnje izgrajevanje tržno-ekonomskega modela in začetek procesov vključevanja države v mednarodne povezave. Po aferi Depala vas so se nadaljevale t. i. osamosvojitvene politične afere (Vič Holmec), zlasti v obdobju polletnega delovanja desne vlade pa so se v političnem prostoru javno začele izpostavljeni tudi prve kadrovske afere.⁶⁵

⁶³ Pečauer, Skoraj vsak mandat se konča s krizo.

⁶⁴ Zaradi združevanja koalicijske stranke SLS z opozicijsko SKD so vsi ministri SLS, kar je bila skoraj polovica vlade, izstopili iz vlade, predsednik vlade pa je imenovanje novih ministrov vezal na zaupnico novi vladi, ki pa ni bila izglasovana.

⁶⁵ Eden od osrednjih ljudi vladajoče koalicijske stranke je postal predsednik uprave Telekomu, nezakonito je bil odstavljen direktor DURS in več kot sto državnih uradnikov. O tem več v STA, Arhiv novic.

Mandat 2000–2004

Tretje državnozborske volitve je z veliko večino ponovno dobila levo pozicionirana stranka LDS, katere predsednik Janez Drnovšek je še tretjič sestavil vladno koalicijo. V tedanji, po lastnostih t. i. veliki heterogeni koaliciji⁶⁶ je v začetku mandata sodelovalo vseh pet strank, s katerimi je mandatar že sodeloval pri vodenju prejšnjih dveh vlad.⁶⁷ Potem ko je bil predsednik vlade Drnovšek leta 2002 izvoljen za predsednika republike, je predsednik vlade z isto koalicijo postal njegov nekdanji strankarski kolega⁶⁸ in hkrati novi predsednik vladajoče stranke Tone Rop.

Slabo leto pred novimi parlamentarnimi volitvami je v koaliciji ponovno prišlo do nesoglasij, ki so imela za posledico izstop ministrov desne SLS. V tem mandatu je bilo prepoznavno tudi aktivno opozicijsko delovanje, v okviru katerega sta vodilni opozicijski desni stranki SDS in NSi⁶⁹ predlagali glasovanje o zaupnici vlade, ki pa ga je vlada ustavila s predstavitvijo poročila o razvoju Slovenije 2000–2004.⁷⁰ Tudi v tem mandatu so notranje politično dogajanje zaznamovale afere, med njimi najbolj odmevna afera Udba.net leta 2003⁷¹ in predvolilni očitki o političnih kadrovanjih.⁷² Nasprotno, z negativnim notranjim strankarskim pojavljanjem, pa je to obdobje z vidika zunanjih dejavnikov zaznamovalo formalno članstvo države v EU in Natu. To je skupaj s spodbudnimi gospodarskimi, posledično pa tudi socialnimi kazalniki⁷³ kazalo na uspešno realizacijo pred dobrim desetletjem zastavljenega tistega dela razvojnega modela države, ki se je nanašal na ekonomsko in mednarodno utrjevanje ter stabilizacijo. Zaradi vedno bolj številnih notranjih političnih afer, ki so dobivale prepoznavnost strankarskih konfliktov, ter zaradi že vidno zaznavnega padanja zaupanja v temeljne politične institucije in volilno udeležbo pa so procesi utrjevanja demokratičnih političnih institucij že zaznavano, čeprav še ne usodno, zaostajali.

66 Krašovec in Cabada, Kako smo si različni.

67 Edina stranka, s katero je že koalicijsko sodeloval v preteklosti, a je ni povabil v aktualno veliko koalicijo, je bila SDS. Koalicijo je sestavljala tudi SLS, povzročiteljica vladne krize pred koncem prejšnjega mandata.

68 Janez Drnovšek je namreč z izvolitvijo za predsednika republike zamrznil članstvo v stranki, leta 2006 pa je iz nje tudi izstopil.

69 Stranka NSi je takoj po volitvah 2000 in notranjih strankarskih nesoglasjih nastala z izstopom dela članov in poslancev idejno sicer pred volitvami hitro nastale združene stranke SLS+SKD. Po nastanku NSi se je nato stranka SLS+SKD ponovno preimenovala v SLS.

70 O tem podrobneje v *Arhiv glavnih novic*.

71 Žerdin, Udba.net, http://www.mladina.si/61653/18-04-2003-udba_net/?utm_source=dnevnik%2F18-04-2003-udba_net%2F&utm_medium=web&utm_campaign=oldLink.

72 O tem več v *STA*, Arhiv 2000–2004.

73 Lorenčič, Gospodarska tranzicija v Sloveniji (1990–2004), <http://www.sistory.si/SISTORY:ID:8988>.

Mandat 2004–2008

Po četrth državnoborskih volitvah je mandat za sestavo vlade prvič prevzela desnosredinska vladna koalicija, v kateri so poleg vodilne in na volitvah zmagovalne stranke SDS vlado sestavljale še desni NSi in SLS ter stranka Desus, ki spada v sredino političnega prostora. Vse stranke so že imele predhodne koalicijske izkušnje.

Zaradi zaostrenih notranjih koalicijskih odnosov, ki so se ponovno pojavili dobrega pol leta pred razpisom naslednjih volitev in sta jih pri svojem (so)delovanju poudarjali SLS in Desus, je predsednik vlade Janez Janša vložil zahtevo za glasovanje o zaupnici vlade, ki jo je vlada prestala in tako kot edina v dosedanji vladni in parlamentarni zgodovini države zdržala v isti koalicijski sestavi do konca rednega mandata.

Država je v času tega mandata uspešno dokončala proces integracije in uveljavitve v mednarodnem prostoru, s tem, ko je prevzela evropsko valuto evro, predsednikovala Svetu EU in vstopila v t. i. mejna pravila schengenskega območja.⁷⁴ Začetni razvojni model se je tako v gospodarskem, socialnem in tudi mednarodnem segmentu uspešno zaključil,⁷⁵ kar pa nasprotno ni bilo mogoče potrditi v primeru utrditve struktur demokratične države in oblasti. Mandat so namreč zaznamovale številne notranje in tudi mednarodno odmevne afere, od urejanja problematike Romov, do kršitev pravic t. i. izbrisanim, začetka afere Patria in afere Piranski zaliv ter številnih kadrovske menjav, ki se jim je očitalo strankarske povezave.⁷⁶ Kljub temu da so bile dobro desetletje in pol po osamosvojitvi države vzpostavljene vse demokratične institucije, so njihovo dokončno konsolidacijo in kredibilnost stalno majali številne notranje afere, konflikti, kadrovske menjave in s tem logično povezane institucionalne nestabilnosti, ki so imele ves čas isti imenovalec – parlamentarne in še prav posebej vladajoče vladne politične stranke.

Mandat 2008–2011

Pete državnoborske volitve je zaznamoval tesen volilni rezultat, ki je mandat za sestavo vlade ponovno dodelil koaliciji z levega političnega pola, v kateri so koalicijo poleg volilne socialdemokratske stranke SD, ki je vodenje vlade prevzela prvič, sestavljale še komaj izvoljena stranka LDS, novoustanovljena, čeprav večinsko iz kapitala stare LDS vzpostavljena stranka Zares in stalna koalicijska

74 O tem podrobneje v *Arhiv glavnih novic*.

75 Gl. op. 73.

76 O tem več v *STA*, *Arhiv novic*.

partnerica Desus. Navkljub programski sorodnosti in še obvladljivemu številu koalicijskih partneric je bilo omenjeno obdobje vse od začetka dalje izpostavljeno neprekinjenim notranjepolitičnim in koalicijskim nemiro in aferam na eni strani ter na drugi strani vplivom svetovne finančne in gospodarske krize, na katero se je država odzvala s pretiranim zadolževanjem in obremenitvijo nacionalnega proračuna.⁷⁷

V začetku leta 2009 so koalicijske partnerice zahtevale izredni sklic vrha koalicije zaradi začetnih kadrovskega potez predsednika vlade Boruta Pahorja. Leta 2010 je sledil val odstopov na ministrskih in drugih najvišjih uradniških mestih, v okviru katerih je bila zamenjana skoraj tretjina ministrov. Odpovedi so se nadaljevale tudi leta 2011, ko je iz vladne ekipe odstopil minister za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo ter predsednik Zaresa. Opozicija je v tem času aktivno vlagala interpelacije in nasprotovala vsem reformnim predlogom vlade.

Poleg teh kadrovskega so mandat zaznamovale številne notranjepolitične afere, od neuspele sanacije bančnega sistema do gradnje šestega bloka termoelektrarne Šoštanj, stečajev nekoč uspešnih podjetij, med njimi Vegrad, Istrabenz, Mura, vladnega letala Falcon, afere z bulmastifi, afere Ultra, najema prostorov Nacionalnega preiskovalnega urada, afere Dimic. Med mandatom je bilo razpisanih šest referendumov, in sicer o arbitraži, reformni referendumi o malem delu, pokojninski reformi in referendum o zakonu o preprečevanju dela in zaposlovanja na črno pa tudi referendum o RTV-prispevku ter arhivih.⁷⁸

Z vidika mednarodne dejavnosti države je mandat zaznamoval sporazum premierov Slovenije in Hrvaške novembra 2009, po katerem sta se državi dogovorili, da bosta še odprta konfliktna obmejna vprašanja rešili s pomočjo mednarodne arbitraže. Sicer pa je pojavnost vrha slovenske politike v mednarodnem prostoru pri vseh ostalih vsebinah vidno usahnila, v imenu države so v političnih odločevalskih procesih pogosto sodelovali javni uslužbenci ali pa država v njih sploh ni bila zastopana.⁷⁹

Vse navedene razmere so se dobro leto pred razpisom novih rednih volitev odrazile najprej z izstopom Desusa, nekaj mesecev kasneje pa še stranke Zares iz koalicije. Na predlog predsednika vlade je bila v Državnem zboru podana zahteva za glasovanje o zaupnici vlade, ki ni bila izglasovana, zato je predsednik republike za jesen leta 2011 sklical prve predčasne volitve.

77 Noč, *Kazalniki zadolženosti Slovenije*.

78 Kustec Lipicer in Toš, *Analiza volilnega vedenja*.

79 Lajh in Petak (ur.), *EU Public Policies Seen from a National Perspective*.

Mandat 2011–2014

Volilni rezultati jeseni 2011 so prinesli velik preobrat v parlamentarnem političnem prostoru in predvsem šok za dotedanje uveljavljene politične stranke, kar je imelo neposreden učinek tudi na kasnejšo zmožnost sestavljanja koalicije in vodenje vlade.

Politične stranke navkljub realnim obetom o možnosti predčasnih državno-zborskih volitev niso bile ne finančno ne organizacijsko tako zadovoljivo pripravljene kot pri preteklih rednih volitvah v Državni zbor. S strankarskega zornega kota je bila ena od ključnih novosti predvolilnega, volilnega in nato nadalje tudi povolilnega obdobja vloga dveh, tik pred volitvami na novo ustanovljenih političnih strank – leve Pozitivne Slovenije (PS) in desnosredinske Državljske liste (DL).⁸⁰ Obe stranki sta personalizirali njuni vodji, politično prepoznavni figuri – Zoran Janković, drugič izvoljeni župan glavnega mesta Ljubljana (PS), in Gregor Virant – eden od do tedaj najvidnejših članov SDS in minister za javno upravo v vladi 2004–2008 (DL). Obe, tik pred volitvami na novo izvoljeni politični stranki, sta skupaj prejeli kar 41 odstotkov vseh poslanskih sedežev. Parlamentarnega praga prvič po letu 1992 nista prestopili prvih dvanajst let vodilna vladna stranka v državi LDS, ki je na volitvah prejela 1,48 odstotka glasov, in SNS, edina nacionalna stranka v državi, ki je na teh volitvah prejela 1,80 odstotka glasov. Parlamentarnega praga ni prestopila tudi stranka Zares, ki je bila vanj sicer izvoljena takoj po svoji ustanovitvi pred državnozborskimi volitvami leta 2008. Ponovno pa se je po triletnem premoru med letoma 2008 in 2011 v Državni zbor prebila stranka NSi.

Po začetnem neuspehu sestave vlade je na volitvah sicer zmagovala, a politično neizkušena stranka PS mandat za oblikovanje vladne koalicije prepustila drugi najuspešnejši, desni stranki SDS. SDS je s sicer relativno sorodno, a veliko petčlansko koalicijo še skupaj z novoizvoljeno DL ter starimi koalicijskimi partnerji z desnice SLS, NSi in sredinsko Desus sestavila vlado kratkega mandata. Predsedniku vlade Janezu Janši je bilo od samega začetka dalje očitano politično kadrovanje,⁸¹ temu je kmalu sledilo še poročilo Komisije za preprečevanje

80 Oktobra 2011 je bilo kot poskus alternative strankarskemu sistemu ustanovljeno tudi Gibanje za trajnostni razvoj Slovenije (TRS). Iz političnega krila gibanja se je oblikovala Stranka za trajnostni razvoj Slovenije, ki se je udeležila državnozborskih volitev 2011, a kljub začetnim dobrim javnomnenjskim prognozam ni preseгла volilnega praga za vstop v DZ, z dobrim odstotkom osvojenih glasov pa je dosegla primerljiv volilni rezultat kot stari, nekoč uspešni stranki SNS in LDS ter pol višji rezultat kot nekdanja parlamentarna koalicijska stranka Zares. Člani TRS so bili pretežno prepoznavne osebnosti iz javnega življenja in vrednotno levo orientirani intelektualci.

81 *Kadrovski blitzkrieg*, <http://www.mladina.si/109350/kadrovski-blitzkrieg>.

korupcije o premoženjskem stanju predsednika vlade in tudi predsednika največje parlamentarne stranke PS,⁸² zaradi katerega sta se oba omenjena morala umakniti z vodilnih mest, prvi po neizglasovani zaupnici v Državnem zboru z mesta predsednika vlade, drugi pa začasno kot predsednik stranke PS. Vodenje PS je po teh zapletih začasno in ,kot izhod v sili' prevzela Alenka Bratušek, ki je po neizglasovani zaupnici vladi SDS postala mandatarka in meseca marca 2013 skupaj z levo socialdemokratsko SD in koalicijskima partnericama iz prejšnje vlade DL ter Desus prevzela vodenje devete slovenske vlade. Zgolj eno leto kasneje je zaradi notranjih strankarskih nesoglasij v PS in s tem posledično ponovnega uspeha ustanovnega predsednika stranke PS na volilnem kongresu predsednica vlade prvič v zgodovini slovenskega parlamentarizma sama odstopila s položaja, predsednik republike pa je že drugič zapored sklical predčasne volitve.⁸³

Kljub naporom, ki so bili v času enoletnega mandata vlade izkazani pri reševanju gospodarske in finančne krize ter poskusih vrnitve države v mednarodni prostor, tudi vladi v tem mandatu – ne prva in ne druga – nista zmogli uspešnega soočanja z notranjimi političnimi pritiski, razkoli in ambicijami. V vladnem mandatu PS je šel notranji strankarski konflikt na račun delovanja države do točke velikega razkola največje poslanske skupine PS na dva dela, vezave zaupnice nadaljnega delovanja vlade z izvolitvijo predsednice vlade za predsednico stranke in na koncu mandata še z njeno samokandidaturo za evropsko komisarko.⁸⁴

Mandat 2014

Sedme parlamentarne volitve, ki so bile hkrati tudi druge predčasne zapored, so, sklicane v času začetka poletnih počitnic, z vidika volilnega rezultata ponudile podobno sliko in vzorec parlamentarnega prostora kot predhodne volitve. Obstoječe stranke na volitve niso bile pripravljene ne programsko, ne kadrovske in tudi ne finančno, najuspešnejša politična stranka pa je ponovno postala pred volitvami na novo vzpostavljena stranka z v javnosti prepoznavnim in spoštovanim likom ustavnega pravnika Mira Cerarja, ki je s svojo Stranko Mira Cerarja, v začetku leta 2015 preimenovano v Stranko modernega centra (SMC), zasedel 40 odstotkov parlamentarnega prostora. V parlamentarno areno sta poleg sredinske SMC vstopili še dve, tudi tokrat na političnem spektru levo pozicionirani novi

82 KPK, *Odločitve in mnenja komisije*. STA, Arhiv novic.

83 STA, Arhiv novic.

84 Prav tam.

stranki, in sicer Združena levica ter na meji uspešnega prestopa volilnega praga še novoustanovljena stranka ZaAB nekdanje predsednice vlade. Iz parlamentarne arene so glede na pretekle volitve izpadle tri stranke, obe na preteklih volitvah uspešni novi stranki, članici vladne koalicije in desna SLS, zgodovinsko najstarejša, do teh volitev po rezultatih vedno uspešna parlamentarna stranka, pogosta in praviloma konfliktna članica več preteklih vladnih koalicij.

Sestavo in dosedanje delo aktualne majhne in programsko relativno homogene levosredinske vlade SMC, Desusa in SD zaenkrat podobno kot v preteklih dveh mandatih zaznamuje mnogo notranjih strankarskih obtožb na račun neizkušenosti vodenja in kadrovanja največje nove stranke, koalicijskih zapletov in napetosti ter opozicijskih aktivnosti.⁸⁵ Vodilna SMC in njen mandatar Miro Cerar brez strankarske preteklosti in izkušenj vodi vlado skupaj z izkušenima partnerjema, ki sta v preteklih mandatih pomembno sooblikovala in tudi spreminjala vladni in parlamentarni prostor. V času dosedanjega delovanja je vlada sicer stabilizirala javnofinančne razmere v državi, predvsem nadzor nad dovoljenim proračunskim primanjkljajem, postavila okvire za upravljanje z državnim premoženjem in s tem na neki način začrtala meje nadaljnjih privatizacijskih procesov, dala večji poudarek varstvu in upravljanju z naravnimi viri in dobrim ter se ponovno aktivneje pojavila v mednarodni skupnosti, posebej s sodelovanjem pri upravljanju s t. i. migrantsko oziroma begunsko krizo.⁸⁶

Zaključek

Slovenska parlamentarna demokracija, čeprav stara šele petindvajset let, je stopala in še vedno stopa po nemirnih poteh, ki pa skozi čas kljub vsemu kažejo prepoznavne vzorce. Te je možno razdeliti na dve obdobji: 1.) obdobje uresničevanja prvega razvojnega modela države in umeščanja v zunanje okolje (1992–2007) in 2.) obdobje notranjih političnih in strankarskih kriz ter iskanje novega razvojnega modela države (2007–).

Prvo razvojno obdobje države zaznamujejo jasna in prepoznavna programska vizija, usmerjenost v zunanje okolje in zmožnost obvladovanja ter upravljanja z notranjimi političnimi napetostmi, kar se izkaže za ključ uspeha. V nasprotju z navedenim pa drugo, še vedno trajajoče obdobje, zaznamuje prevlada političnih

85 Prav tam.

86 Arhiv glavnih novic. STA, Arhiv novic.

strank na ravni celotnega sistema države (t. i. strankokracija).⁸⁷ Stranke izkazujejo težnje po obvladovanju (pod)sistemov, ki niso in ne smejo biti odvisni od strankarske politike, vpletene so v veliko večino vseh afer in kadrovskih zapletov v državi, zaradi česar svoje funkcije nadzornika in mediatorja problemov v demokraciji ne opravljajo odgovorno. Stranke povzročajo težave in jih s svojim odnosom ter delom do sedaj niso bile zmožne obvladovati ne znotraj lastnih vrst in tudi ne na ravni koalicijskih partnerstev. V tem smislu še prav posebej izstopa pomembnost ustreznih znanj in veščin odgovornega ter transparentnega političnega vodenja in upravljanja, hkrati pa tudi prepoznavanja in obvladovanja načrtnih strankarskih kalkulacij med članicami koalicije, ki so se do sedaj kazale skozi notranje pritiske na vodilno stranko ter premišljene scenarije izstopanja iz partnerstev tik pred naslednjimi volitvami.

Razlik med levo in desno pozicioniranimi strankami ter koalicijami pri opisanih vzorcih ni mogoče prepoznati, celo več, neuspešnost vseh dosedanjih vladnih koalicij gre povezovati z razmerji med koalicijskimi partnerji in ne z uspešnim delovanjem opozicije oziroma njenim prevzemom oblasti. Vse to so volivci, sodeč po volilnih rezultatih, prepoznali in na naslednjih volitvah tudi kaznovali. V prvem obdobju so to storili s ponovnim, vedno večjim zaupanjem vodilni stranki, ki je omenjene koalicijske nemire in lastna strankarska razmerja uspešno obvladovala ter hkrati pri svojem delu dosledno zasledovala dane programske razvojne cilje. V drugem obdobju pa so na začetku najprej z največ glasovi podprli staro etablirano stranko, ki je v prejšnjem mandatu bila vodilna opozicijska sila, a je z nadaljevanjem preteklih vzorcev in tudi nezmožnostjo refleksije svojega poslanstva v demokratičnem političnem prostoru in notranjega samoočiščenja to zaupanje volivcev izgubila. Zato so na zadnjih dveh volitvah uspele tik pred njimi novoustanovljene, politično neizkušene, a zato od starih praks strankokratskega vodenja države 'čiste' stranke.

Z zornega kota volivcev je tako temeljno naravo slovenske parlamentarne demokracije možno oceniti kot še vedno sprejemljivo zdravo, a z jasnim opozorilom na nevarnosti tveganj. Delež glasov, ki jih volivci namenijo strankam, dejansko izvoljenim v parlament, je ves čas visok, civilnodružbene pobude zlasti v sedanjem obdobju se vzpostavljajo, volivci pa jim dajejo možnost za politično aktivacijo in izvoljivost. Javnomenjski rezultati kažejo izjemno nizko in z vidika volilne udeležbe vse bolj padajoče zaupanje volivcev, kar politične stranke kot temeljni steber parlamentarne demokracije vse bolj opozarja na njihovo osrednje poslanstvo in funkcije v demokratičnih procesih med volivci, zakonodajno ter izvršno vejo oblasti.

87 Krouwel, *Party models*. Mair, *Party System Change*.

Viri in literatura

- Arhiv glavnih novic; Vlada Republike Slovenije, 2016. Dostopno na: http://www.vlada.si/medijsko_sredisce/glavne_novice/ (5. 7. 2016).
- Blomgren, Magnus in Oliver Rozenberg (ur.). *Parliamentary Roles in Modern Legislatures*. London: Routledge, 2012.
- Dalton, Russell J., David M. Farrell in Ian McAllister. *Political parties and democratic linkage: How parties organize democracy*. Oxford: Oxford University Press, 2011.
- Fink - Hafner, Danica. *Nova družbena gibanja – subjekti politične inovacije*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 1992.
- Gallagher, Michael, Michael Laver in Peter Mair. *Representative Government in Western Europe*. New York: McGraw-Hill, 2005.
- Gašparič, Jure. *Slovenski parlament: politično-zgodovinski pregled od začetka prvega do konca šestega mandata (1992–2014) – Elektronska izdaja 1.o.* Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, 2014. Dostopno na: <http://www.sistory.si/SISTORY:ID:26950> (29. 6. 2016).
- Kadrovski blitzkrieg – Mladina.si*, 2012. Dostopno na: <http://www.mladina.si/109350/kadrovski-blitzkrieg/> (30. 6. 2016).
- Katz, Richard S. Party in Democratic Theory. V: Katz, Richard S. in Daniel Crotty (ur.). *Handbook of Party Politics*. London: Sage, 2006, str. 34–47.
- KPK – Odločitve in mnenja komisije | Komisija za preprečevanje korupcije, 2012. Dostopno na: <https://www.kpk-rs.si/sl/nadzor-in-preiskave/odlocitve-in-mnenja-komisije> (20. 6. 2016).
- Krašovec, Alenka in Ladislav Cabada L. Kako smo si različni: značilnosti vladnih koalicij v Sloveniji, Češki republiki in na Slovaškem. *Teorija in praksa*, 50, 2013, št. (5/6), str. 717–735.
- Krouwel, Andre. Party Models. V: Katz, Richard S. in Daniel Crotty (ur.). *Handbook of Party Politics*. London: Sage, 2006, str. 249–270.
- Kustec Lipicer, Simona in Andrija Henjak. Changing dynamics of democratic parliamentary arena in Slovenia: voters, parties, elections. *Prispevki za novejšo zgodovino*, 55, 2015, št. 3, str. 84–104.
- Kustec Lipicer, Simona in Niko Toš. Analiza volilnega vedenja in izbir na prvih predčasnih volitvah v Državni zbor. *Teorija in praksa*, 50, št. 3-4, (maj-avg. 2013), str. 503–529, 685.
- Lajh, Damjan in Zdravko Petak (ur.). *EU Public Policies Seen from a National Perspective: Slovenia and Croatia in the European Union*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 2015.

Lorenčič, Aleksander. *Gospodarska tranzicija v Sloveniji (1990–2004)*. *Zgodovina Slovenije – Sistory*. Dostopno na: <http://www.sistory.si/SISTORY:ID:8988> (21. 7. 2016).

Lorenčič, Aleksander. *Prelom s starim in začetek novega: tranzicija slovenskega gospodarstva iz socializma v kapitalizem (1990–2004)*. Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, 2012.

Mair, Peter in Ingrid van Biezen. Party membership in twenty European democracies, 1980–2000. *Party Politics*, 2011, št. 7, str. 5–21.

Mair, Peter. Party System Change. V: Katz, Richard S. in Daniel Crotty (ur.). *Handbook of Party Politics*. London: Sage, 2006, str. 63–75.

Noč, Boštjan. *Kazalniki zadolženosti Slovenije*. Prispevek, pripravljen za Statistične dneve, 2011. Dostopno na: http://www.stat.si/StatistichniDnevi/Docs/Radenci2011/Noc-Kazalniki_zadolzenosti-prispevek.pdf (20. 5. 2016).

Pečauer, Marko. Skoraj vsak mandat se konča s krizo. *Delo*, 19. 9. 2008. Dostopno na: <https://m.delo.si/clanek/174052> (22. 5. 2016).

Pedersen, Mogens. Changing Patterns of Electoral Volatility in European Party Systems, 1948–1977: explorations and explanations. V: Daalder, Hans in Peter Mair (ur.). *Western European Party Systems: Continuity and Change*. Beverly Hills, CA: Sage, 1983, str. 29–66.

Prunk, Janko in Tomaž Deželan (ur.). *Dvajset let slovenske države*. Maribor: Aristej; Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, Center za politološke raziskave, 2012.

STA – Slovenska tiskovna agencija. Arhiv novic, 2016. Dostopno na: <http://sta.si> (30. 6. 2016).

Toš, Niko (ur.). *Vrednote v prehodu VIII. Slovenija v srednje in vzhodnoevropskih primerjavah 1991–2011*. Ljubljana, Wien: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, IDV-CJMMK – Edition Echoraum, 2014.

Ware, Alan. *Citizens, parties, and the state: a reappraisal*. Princeton, N. J.: Princeton University Press, 1988.

Zajc, Drago, Samo Kropivnik in Simona Kustec Lipicer. *Od volilnih programov do koalicijskih pogodb: analiza politične kongruence*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 2012.

Žerdin, Ali H. *Udba.net*. *Udba.net / MLADINA.si*. Dostopno na: http://www.mladina.si/61653/18-04-2003-udba_net/?utm_source=dnevnik%2F18-04-2003-udba_net%2F&utm_medium=web&utm_campaign=oldLink (21. 7. 2016).